

הדו"ח הדיפלומטי

סקירה חודשית על מדיניות-החוץ האזורית של ישראל
עורך: ד"ר רועי קיבריק*

גיליון מס' 72, אפריל 2023

הדו"ח הדיפלומטי סוקר את התפתחויות החודש החולף במדיניות-החוץ של ישראל, בדגש על יחסי ישראל והפלסטינים, יחסי ישראל עם האזורים סביב לה (המזרח התיכון, אירופה ואגן הים התיכון), ותפקוד מערך החוץ

א. ישראל והפלסטינים

- **מאמץ למנוע הסלמה במהלך רמדאן ופסח מתנפץ על מזבח ירושלים** - ישראל [הטילה](#) סגר כללי על הגדה המערבית ועזה במהלך חג הפסח. [פריצת](#) המשטרה לאל-אקצא [והעימותים](#) בינה ובין מתפללים שהתבצרו במסגד [גרה גנייים](#) מצד מצרים, ירדן, ערב הסעודית, בחריין, מרוקו, איחוד האמירויות, עומאן, הליגה הערבית, האיחוד האירופי, ארה"ב, האו"ם, קנדה ואחרים, וכן מטחי רקטות [מעזה ולבנון](#). פיגועים [התרחשו](#) בתל אביב ובבקעת הירדן, שזכו [לגינניים](#) מצד מדינות העולם. בעקבות ההסלמה בהר הבית [הוחלט](#) על איסור עליית יהודים להר עד תום חודש רמדאן. בהמשך לתגובה הישראלית לשיגור הרקטות מרצועת עזה, [תיווכה](#) קטר בין הצדדים כדי להביא לרגיעה. שר החוץ כהן [דן](#) עם עמיתו התורכי צ'אבושלו, [הסיני](#) גאנג [והבחרייני](#) א-זיאני כחלק מהמאמצים להשגת רגיעה, והטיל את האחריות על ההסלמה על תנועת החמאס. שר החוץ הסיני [הציע](#) לכהן את תיווכה של סין בין ישראל לפלסטינים. הממשלה השיבה [לעתירת](#) תנועת רגבים שתבעה את ביצוע פינוי חאן אל אחמר, [וטענה](#) כי פינוי בעת הזו יפגע בשיקולים ביטחוניים ומדיניים [ובניסיונה](#) להוריד את המתיחות. שגריר ארה"ב בישראל נידס אמר כי ארה"ב [שואפת](#) להבטיח שקט וחופש פולחן בירושלים. ארה"ב [בלמה](#) פרסום הודעת גינוי לישראל מטעם מועצת הביטחון של האו"ם לגבי האירועים במסגד אל-אקצא.
- **הממשלה מקדמת סיפוח ומתעדפת פיתוח בהתנחלויות על פני פיתוח בתוך ישראל** - לקראת אישור התקציב [פורסם](#) כי משרדי האוצר והתחבורה הגיעו להסכמה על הפנייה של למעלה מרבע מתקציב פיתוח הכבישים [לטובת](#) פיתוח בשטחים הכבושים שישמשו את המתנחלים ואת מאמץ חיבור ההתנחלויות לישראל. שר התיירות כ"ץ [הודיע](#) כי משרדו יתעדף השקעה בפיתוח תשתיות ציבורית בגדה המערבית. משרד ההתיישבות בראשות השרה סטרוק [ביקש](#) להכפיל בתקציב המדינה את הסכום הניתן לרשויות המקומיות בשטחים לכדי 40 מיליון ש"ח לטובת מעקב אחר בנייה פלסטינית. הממשלה [אשרה](#) את הסכם המסגרת עם החברה לשיקום ופיתוח הרובע היהודי בעיר העתיקה בסך 250 מיליון ש"ח.

ב. ישראל והאזורים סביב לה

המזרח התיכון

- **ירדן תוקפת את פעולות ישראל בירושלים ובגדה המערבית** - המלך עבדאללה [פרסם](#) הודעה בה קרא למנהיגי העולם להתנגד להצהרות גזעניות ומסיטות שנאמרו לאחרונה על ידי מנהיגים בישראל. ירדן [יזמה](#) כינוס דחוף של הליגה הערבית ושל ארגון מדינות האסלאם בעקבות ההסלמה בירושלים. שר החוץ הירדני ספאדי [האשים את](#) ישראל בהסלמה בירושלים ובחתיירה נגד הסכם השלום. בישראל [תקפו](#) את ספאדי על כך שדבריו הוסיפו למתיחות, ועל כך שהווקף לא עשה די למנוע את פעילות הגורמים הקיצוניים במסגד. הדיפלומט הירדני הוותיק ששימש כשגריר ירדן הראשון בישראל מרוואן מועשר [אמר](#) כי מדיניות ישראל הביאה למותו של פתרון שתי המדינות. [דווח](#) כי קבוצת מינכן הכוללת את ירדן, מצרים, גרמניה וצרפת צפויה להתכנס בעמאן במהלך חודש מאי. התקשורת בירדן [דיווחה](#) על כך שחבר פרלמנט ירדני [נתפס](#) במעבר אלנבי בניסיון להבריח נשק וזהב, והוא [עצור](#) בישראל. כוחות אוויר ירדנים [עזרו](#) בחיפוש נעדרים ישראלים בערבה. דווח כי הזמר דודו טסה וג'וני גרינווד מלהקת Radiohead [יוציאו](#) אלבום בינלאומי משותף במהלך חודש יוני, שנכתב בערבית ויכלול שיתופי פעולה עם אמנים מירדן, מצרים, סוריה ולבנון.
- **ביקורת מדינית מצד איחוד האמירויות לצד קידום שיתופי פעולה** - איחוד האמירויות [הובילה](#) יחד עם סין לבקשת הפלסטינים את הדיון במועצת הביטחון בעקבות ארועי האלימות באל-אקצא. איחוד האמירויות [ובחריין](#) גינו את פריצת המשטרה למסגד כמו גם את המתפללים שהתבצרו במקום. ראש הממשלה נתניהו [שוחח](#) עם נשיא האמירויות בן זאיד. לשכתו פרסמה כי בן זאיד התקשר לברכו לרגל הפסח והזמינו לפגישה. באמירויות [הבהירו](#) כי היה זה נתניהו שהתקשר ולא [הזכירו](#) מפגש עתידי מתוכנן. איחוד האמירויות [פעלה](#) יחד עם ארה"ב לתווך בין ישראל וירדן במאמצים להרגיע את הרוחות בירושלים. הסכם השותפות הכלכלית בין ישראל ואיחוד האמירויות [נכנס](#) לתוקפו. חברת אמיריטיס [הודיעה](#) כי תוסיף טיסה יומית שלישית מישראל לדובאי עקב הביקוש הגבוה. נציגים מישראל, ארה"ב, איחוד האמירויות והודו [חתמו](#) בווינגטון על מזכר הבנות להקמת קואליציה עסקית לעידוד וקידום יוזמות בתחום האנרגיה, הביטחון התזונתי, המים, הבריאות והחלל, במסגרת ההתארגנות המרובעת של 12U2. קבוצה של פוליטיקאים מאיחוד האמירויות, בחריין, מרוקו וישראל [חתמו](#) על הצהרת 'שרה והגר' לשיתוף פעולה בנושא קידום זכויות נשים ושוויון.
- **נורמליזציה תרבותית עם מרוקו** - ארבע חברות ישראליות בתחום טכנולוגיות המזון [הודיעו](#) על כוונתן לשתף פעולה עם האוניברסיטה הפוליטכנית ע"ש מוחמד השישי במרוקו כדי לקדם ייצור מזון בר-קיימא בסהרה המערבית. הנציגות המרוקאית בישראל [אירחה](#) חגיגת מימונה בהשתתפות שרים ומנכ"ל משרד החוץ לוי. קבוצת מרוץ ישראלית [השתתפה](#) בראלי מרוקו Challenge Desert. פסנתרנית מרוקאית [השתתפה](#) בתחרות בינלאומית לפסנתר שנערכה בישראל.
- **מאבק רב-זירתי באיראן** - ישראל [המשיכה לתקוף יעדים איראניים](#) ויעדים של [החיזבאללה](#) בסוריה. ישראל [יירטה](#) כטב"מ שחדר לישראל מגבול סוריה בשליחות איראן. בנו הגולה של השאה, רזא פהלווי [ביקר](#) בישראל [בהזמנת](#) שרת המודיעין גילה גמליאל [ונפגש](#) עם הנשיא הרצוג, ראש הממשלה נתניהו, השר לעניינים אסטרטגיים דרמר וראש המל"ל הנגבי. בלבנון [דווח](#) כי ישראל הגיבה בפעולה חשאית על הפיגוע בצומת מגידו שיצא לפועל משטח לבנון. שר החוץ כהן [ביקר](#) בטורקמניסטן הגובלת באיראן, [חנך](#) את שגרירות ישראל במקום [ונפגש](#) עם הנשיא ברדימוחמדוב. כהן [נפגש](#) עם הסנאטור גרהאם שהגיע לישראל מערב הסעודית ודן עמו בסוגיית הגרעין האיראני.
- **מתיחות עם לבנון בעקבות האלימות בירושלים** - בעקבות פריצת המשטרה למסגד אל-אקצא נורו רקטות מלבנון אל עבר ישראל. משרד החוץ [פנה](#) למזכ"ל האו"ם בבקשה לפרסום גינוי של מועצת הביטחון ללבנון ולחמאס את הירי. ראש ממשלת לבנון מיקאטי [יצא](#) נגד ירי הרקטות מלבנון לישראל כאקט שמערער את היציבות, ומשרד החוץ הלבנוני [הצהיר](#) כי לבנון תשתף פעולה עם יוניפי"ל לבלימת ההסלמה. משרד החוץ הישראלי [פעל](#) להבהיר כי ישראל תגיב על הירי. בניגוד לטענת ראש הממשלה נתניהו, מערכת הביטחון [קבעה](#) כי אין קשר בין ההסלמה בצפון להסכם הגז עם לבנון.

אירופה

- **ישראל עדיין נמנעת מלתמוך באופן מלא באוקראינה ולצאת נגד רוסיה - דווח** כי ישראל ואוקראינה נערכות לקיים ניסוי בחודש מאי בקייב במערכת ההתראה לטיילים שישראל הבטיחה לספק לאוקראינה בשנה שעברה. משרד החוץ **גינה** את ההתקפה על העיר בחמוט וקרא להעמיד לדין את האחראים לה, אך נמנע מלציין את רוסיה כאחראית. משרד ראש הממשלה **החליט** להאריך בשנה את פעילותה של מנהלת 'צו השעה' הפועלת תחת משרד הרווחה ואחראית לטיפול בפליטים אוקראינים השוהים בישראל שלא מתוקף חוק השבות. תנועת השומר הצעיר **פתחה** מרכז חינוכי-קהילתי בעיר חרקוב. **דווח** כי ישראל הפכה ליבואנית הוודקה הרוסית הגדולה בעולם לשנת 2022, ביטוי למדיניותה שלא להצטרף להגבלות הסחר עם רוסיה. שגרירות אוקראינה בישראל **גינתה** את השתתפותם של ספורטאים רוסים ובלארוסים באליפות אירופה בסמבו שהתקיימה בחיפה, וקראה לעירייה ולמשרד התרבות והספורט לבטל את התחרות. שגריר ישראל באו"ם גלעד ארדן **נטש** במחאה את ישיבת מועצת הביטחון, לאחר שרוסיה ששמה כנשיאה התורנית סירבה להיענות לבקשת ישראל להזיז את מועד הפגישה מיום הזיכרון לחללי צה"ל.
- **יחסים עם גרמניה** - שגריר גרמניה בישראל **גינה** את היחס לו זכתה אזרחית גרמניה ממוצא פלסטיני שכניסתה לישראל נמנעה בשדה התעופה. חיל האוויר הגרמני **לקח** חלק במטס יום העצמאות יחד עם מטוסים מארה"ב, איטליה ובריטניה. בהוראת משרד החוץ הגרמני ובהתאם למדיניות האיחוד המטוסים הגרמניים **לא** עברו מעל הגדה המערבית. משלחת של משפטנים בכירים מגרמניה, בראשות נשיאת בית המשפט הפדרלי לצדק של גרמניה לימברג, **הגיעה** לישראל ללמוד על ניסיונות ההפיכה המשטרית. ממשלת גרמניה **מינתה** ועדה לבחון מחדש את המתקפה על הספורטאים הישראליים במשחקים האולימפיים במינכן 1972.
- **יחסים תרבותיים עם צרפת** - צרפת **הביעה** דאגתה, וקראה לשמירת הסטטוס קוו נוכח הארועים האלימים במסגד אל-אקצא. הקונסול הכללי של צרפת **העניק** את אות לגיון הכבוד לסופר דויד גרוסמן. שגרירות צרפת בישראל **הוציאה** הודעת תנחומים על מותו של המשורר יהונתן גפן.
- **זיכרון השואה בלב היחסים עם פולין** - כחלק מההסכמים להחזרת משלחות הנוער לפולין, נחשף כי ישראל התחייבה כי התלמידים **יבקרו** באתרים אשר חלקם מכחישים מעורבות פולנית ברצח יהודים. משרד החינוך **הכחיש** זאת, אך ביד ושם **הבהירו** כי רשימת האתרים אכן כוללת אתרים כאלו. סגן שר החוץ הפולני אמר כי מטרת המסע הינה **לחשוף** את התלמידים לפשעים נוספים פרט לשואה. הנשיא הרצוג **ביקר** בפולין **ונפגש** עם נשיא פולין דודה ונשיא גרמניה שטיינמאייר. שר החינוך קיש **השתתף** במצעד החיים בפולין. יו"ר יד ושם דיין הביע **תמיכה** בהיסטוריונית הפולנית ברברה אנגלקינג, שנמצאת תחת מתקפה נוכח פרסומיה, **והדגיש** את חשיבות השמירה על חופש הביטוי והמחקר.

אגן הים התיכון

- **המשך חיזוק היחסים עם תורכיה בצל הסוגיה הפלסטינית** - הנשיא ארדואן **פרסם** ברכת חג פסח שמח ליהודי תורכיה. ארדואן **יזם** שיחה עם הנשיא הרצוג, **גינה** את פריצת המשטרה למסגד אל-אקצא ואת התבטאויות מנהיגי הימין, והביע את נכונותו לסייע בקידום השלום. הרצוג **הביע** את מחויבות ישראל לשמירה על הסטטוס קוו בירושלים. ארדואן **העניק** לאלוף משנה גולן ואך, מפקד יחידת החילוץ וההצלה הארצית בפיקוד העורף, אות הוקרה על הסיוע שהגישה ישראל לתורכיה בעקבות ברעידת האדמה.

ג. מערך החוץ הישראלי

- ישראל משלמת מחיר על ניסיון ההפיכה המשטרית ופעולות ממשלת הימין הקיצוני** - סוכנות דירוג האשראי "מודי'ס" [הורידה](#) את תחזית דירוג האשראי של ישראל נוכח הסכנה שבהפיכה המשטרית מ"חיובית" ל"יציבה". הדו"ח הדו-שנתי של ה-OECD שבוחן את כלכלת ישראל [קרא](#) להבטיח את עצמאות בתי המשפט, ציין את השחיתות כגורם המדרדר את ישראל, [ויצא נגד](#) כוונת הממשלה החדשה לתקצב את המגזר החרדי ללא תוכניות לשילובם בכלכלה. מועצת איגוד השופטים האירופית [יצאה](#) במכתב נגד ההפיכה המשטרית המתוכננת בישראל וההתקפות של ממשלת ישראל על השופטים והעצמאות השיפוטית. ראש ממשלת ספרד סנצ'ז, המשמש גם כמזכיר האינטרנציונל הסוציאליסטי, [פנה](#) בסרטון למוחים בתל-אביב [והביע את](#) תמיכתו במאמציהם, זאת, יומיים בלבד לאחר פגישתו עם שר החוץ כהן במדריד. ראש המערך המדיני במשרד החוץ, עליזה בן נון [שוחחה](#) עם עמיתתה במשרד החוץ הספרדי והעבירה מסר כי ישראל אינה רואה בעין יפה התערבות בענייניה הפנימיים. הניו יורק טיימס [פרסם](#) מאמר מערכת חריף בו שיבח את המחאה הישראלית, קשר את ניסיון הממשלה לפגוע בעצמאות מערכת המשפט עם ניסיונה להעמיק את הכיבוש בשטחים, והזהיר כי הדרך בה רוצה להתקדם הממשלה הישראלית היא הרסנית למדינה. שופטים פולניים המשתייכים לארגון המאגד את השופטים החופשיים בפולין [הביעו](#) את תמיכתם במחאה והצביעו על הדמיון בתהליכים שעברה פולין.
- תנועת המחאה נגד ההפיכה המשטרית פועלת ברחבי העולם** - במהלך התכנסות הקונגרס הציוני העולמי בירושלים, [מחו](#) צירים [נגד](#) יו"ר ועדת החוקה רוטמן שנאלץ לעזוב דרך יציאה אחרת, [והוחלט](#) לקיים הצבעה נגד חוקי ההפיכה המשטרית בישראל באופן מקוון כשבוע לאחר ההתכנסות. [נוכח](#) מחאות צפויות מחוץ לכנס ובתוך הכנס, [ביטל ראש](#) הממשלה נתניהו את הופעתו באסיפה הכללית של ארגון הפדרציות היהודיות של צפון ארה"ב שהתכנסה בתל-אביב. הפגנות של ישראלים ויהודים נגד ההפיכה המשטרית התקיימו במקומות רבים בעולם, בין היתר [באוסטרליה](#), [וושנינגטון](#), [סיאטל](#), [סן דייגו](#) וניו-יורק. ביום העצמאות [הוקראו](#) חלקים ממגילת העצמאות במעל 30 מוקדים ברחבי העולם. במהלך מחאה בלונדון, מנכ"ל המפלגה השמרנית בבריטניה לשעבר סר מיק דיוויס [הקריא](#) בנאום קטעים ממגילת העצמאות בעברית ובאנגלית. מחאה [התקיימה](#) גם בעת נאומו של שר הקליטה סופר בכנס דוקטורנטים בארה"ב.
- יחסי ישראל-ארה"ב בצל ההפיכה המשטרית** - נשיא ארה"ב בידן [בירך](#) את ישראל לרגל יום העצמאות והדגיש את הערכים הדמוקרטיים המשותפים עליהם מושתתים היחסים בין המדינות. משלחת מחוקקים דמוקרטיים [הגיעה](#) לישראל ונפגשה בין היתר עם ראש הממשלה נתניהו. יו"ר בית הנבחרים האמריקני מקארתי הגיע לישראל בראש משלחת דו-מפלגתית של הקונגרס, [ונאם](#) בכנסת. הממשל האמריקני [העביר](#) לישראל מסרי הרגעה בעקבות הדלפת המסמכים המסווגים מהפנטגון, הרומזים כי ארה"ב עוקבת גם אחר ישראל, ומנכ"ל משרד הביטחון זמיר נסע לוושנינגטון לדון בכך עם עמיתיו. המוסד [הוציא](#) הודעה חריגה המכחישה את [הידיעות](#) בתקשורת האמריקאית הנשענות על ההדלפה מהפנטגון שהוא מעודד את עובדיו לצאת להפגין. ראש הממשלה נתניהו [התראיין](#) לערוצי תקשורת באמריקה, ונשאל בעיקר על ההפיכה המשטרית, ועל שותפיו הגזענים בממשלה. ראש האופוזיציה לפיד ערך ביקור בארה"ב ונפגש עם [חברי](#) קונגרס וראשי הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה.
- מינויים במערך החוץ** - ראש הממשלה נתניהו [הציע](#) לח"כ גולן להיות הקונסול הכללית בניו יורק במקום השרה לקידום מעמד האישה. ארה"ב [התנגדה](#) למינוי עקב עמדותיה הגזעניות והוא [ירד](#) מהפרק. [דווח](#) כי ראש הממשלה נתניהו שוקל למנות את ח"כ ביסמוט לשגריר ישראל בצרפת. ממשלת ישראל אשרה את מינוים של השגרירים דוד רוט לאוסטריה, יוסף לוי-ספרי לבולגריה, דנה ארליך לאירלנד, עינת קרנץ-נייגר למקסיקו, מיכל הרשקוביץ לאורוגוואי, עינת וייס לרואנדה, עדו מועד לקנדה, מיכל גור-אריה לקוסטה ריקה, צח שריד לאקוודור, ורסלאן אבו רוקן לרפובליקה הדומיניקנית, כמו גם את מינויו של רמי חתן לקונסול הכללי באיסטנבול ומיה ירון לראש הנציגות לענייני כלכלה ותרבות בטיוואן. משרד החוץ

- **מייעד** לתפקיד שגריר ישראל בירדן את רוגל רחמן, ולתפקיד הקונסולית הכללית של ישראל במינכן את טליה לדור פרשר. משרד החוץ **החליט לסיים** את העסקתה של השחקנית נעה תשבי לאחר **שהתבטאה נגד** ההפיכה המשטרית בישראל. הממשלה **העבירה** את רשות החברות הממשלתיות ממשרד האוצר לאחריות השר לשיתוף פעולה אזורי אמסלם.
- **דיפלומטיית נשק** - עיכוב של חברת רפאל בתיקון מערכות ירי מתקדמות **שסופקו** לליטא הביא למתיחות בינה לבין ישראל. שר החוץ כהן **ביקר** באזרבייג'אן. דווח כי התעשייה האווירית **תספק** לאזרבייג'אן שני לוווינים בשווי 120 מיליון דולר. יו"ר ועדת החוץ והביטחון אדלשטיין **נועד** עם יו"ר ועדות החוץ והביטחון של פורום המדינות הבלטיות. סגן שר החוץ היווני **אישש** את הפרסום כי חברה ישראלית מכרה רוגלות תקיפה מיוון למליציה בסודאן. מכון מחקר קנדי העוסק בזכויות אדם וטכנולוגיה **חשף** כי רוגלה של חברת סייבר התקפי ישראלית הופעלה נגד עיתונאים ופעילי אופוזיציה סביב העולם.
- **ישראל מתווכת בסודן** - ישראל קראה לרגיעה נוכח האירועים האלימים **בסודן**, ולהשלמת **העברת** השלטון בהסכמה רחבה. שליט סודן בורהאן **ביקש** מישראל לעמוד לצדו במאבק, ולפעול אל מול המדינות התומכות במליציה של חמידתי, כך שתסייענה להפסקת הלחימה. שר החוץ כהן **הזמין** את בורהאן, עמו משרד החוץ מתחזק את הקשר, וחמידתי עמו המוסד מתחזק את הקשר, לשיחות פיוס בישראל, בתיאום עם הממשל האמריקאי ואיחוד האמירויות.
- **אתגרים להסברה** - משרד החוץ **מתכנן** להשיק תוכנית להכשרת תלמידי תיכון לעיסוק בהסברה ישראלית ברשת. לרגל חגיגות 75 שנות עצמאות **הפיק** משרד החוץ סרטון הסברה בכיכובו של שחקן הכדורסל לשעבר כספי. חברי כנסת **פנו** לפי"א בבקשה להתערב במאבק בגזענות של אוהדי בית"ר ירושלים ותופעות הגזענות בכדורגל הישראלי בכלל. תמונת כוחות המשטרה **תוקפים** את הלווייתנה של העיתונאית שרין אבו עקלה זכתה בפרס הצילום העיתונאי לשנת 2023 בקטגוריית הצילום היחיד. סרבני גיוס לצה"ל **נאמו** בפני מועצת זכויות האדם של האו"ם בז'נבה.

ה. פרסומים אחרונים של מכון מיתוים

בר רפפורט ושירה עפרון " פורום אזורי במזרח התיכון להתמודדות עם שינויי אקלים ", מכון מיתוים , אפריל 2023.	דו"חות ומחקרים
ריף יצחקי, " חמש עצות שכדאי לקחת מהמאבק למען הדמוקרטיה בצ'כיה ", מכון מיתוים , אפריל 2023.	
ד"ר גיל מורסיאנו, " מינוף מתוך חיכוך: המשבר בין ממשלת הימין ומדינות הנורמליזציה יוצר הזדמנות לשלבן בקידום שלום ישראלי-פלסטיני ", מכון מיתוים , אפריל 2023.	
ד"ר מורן זגה, " חריקות בהסכם אברהם ", כאן , 2 באפריל 2023.	ראיונות בתקשורת
ד"ר חיים קורן, " מלחמת האזרחים בסודן ", רשת ב' , 19 באפריל 2023.	
פרופ' משה הירש, " ההפיכה המשטרית תדחק את ישראל אל הקיר במשפט הבינלאומי ", הארץ , 27 אפריל 2023.	מאמרי דעה וניירות מדיניות
השגריר לשעבר מיכאל הררי, " בצל השסע הפנימי: ראוי שישראל תפנים את משמעויות התהליך האזורי – ובמהרה ", מעריב , 16 באפריל 2023.	
ריף יצחקי, " חמש עצות שכדאי לקחת מהמאבק למען הדמוקרטיה בצ'כיה ", הארץ , 20 באפריל 2023.	